

Оксана МЕДВІДЬ
(Дрогобич, Україна)

БІЖЕНЦІ ТА ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ МІЖ ПЕРШОЮ СВІТОВОЮ ТА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНАМИ

Масові переміщення населення є одним із найхарактерніших наслідків воєнних конфліктів. У ХХ–ХХІ ст. українські землі неодноразово ставали ареною масштабних бойових дій, що спричинили значні міграційні хвилі як під час Першої світової війни, так і в умовах сучасної російсько-української війни. Обидва періоди характеризуються масовими втечами населення, руйнуванням соціальних структур і формуванням нових міграційних моделей.

Період Першої світової війни став одним із перших випадків масових переміщень цивільного населення у Європі новітнього часу. Українські землі, що перебували у складі Російської та Австро-Угорської імперій, опинилися у зоні активних бойових дій, особливо в Галичині, на Волині та Буковині. Воєнні дії, зміна фронтів і репресивна політика імперських урядів спричинили масову евакуацію населення. Значні потоки біженців спрямовувалися у внутрішні регіони Російської імперії. За різними оцінками, загальна кількість переміщених осіб у межах імперії перевищувала 5 мільйонів осіб. Значна частина з них була з Галичини, Волині, Холмщини. Слід вказати, що в роки Першої світової війни біженцями були переважно селянське населення. Лише у 1915 р. під час «Великого відступу» російської армії було евакуйовано сотні тисяч селян.

Характерною рисою тогочасних міграцій була їхня стихійність і слабка організованість. Держава не мала ефективних механізмів підтримки біженців, що призводило до гуманітарних криз, нестачі продовольства, житла та медичної допомоги.

Особливістю було також те, що значна частина біженців піддавалася підозрам у нелояльності (особливо на прикордонних територіях), що спричиняло депортації та репресії. Таким чином,

біженство у цей період мало не лише гуманітарний, а й політичний характер.

Характерною рисою тогочасних міграційних процесів було те, що переміщення часто здійснювалися примусово, депортації торкалися цілих етнічних груп, значна частина біженців не мала можливості повернутися протягом тривалого часу.

Система обліку була недосконалою, тому точні цифри варіюються, однак масштаби явища були безпрецедентними для тогочасної Європи.

Сучасна російсько-українська війна спричинила одну з найбільших міграційних криз у Європі з часів Другої світової війни. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) станом на 2024–2025 рр. понад 6–6,8 млн. українців стали біженцями за кордоном, а ще мільйони залишаються внутрішньо переміщеними особами [3]. Загалом ця криза вважається однією з найбільших у сучасній історії Європи [4].

На відміну від подій початку ХХ ст., сучасні міграційні процеси мають більш організований характер. Країни Європейського Союзу вперше застосували механізм тимчасового захисту, що забезпечив українцям доступ до житла, медицини, освіти та ринку праці [6].

Основними країнами прийому стали Польща, Німеччина, Чехія та інші держави ЄС [5]. При цьому значна частина біженців – це жінки та діти, що пов'язано з мобілізаційними обмеженнями для чоловіків. Слід зауважити, що сучасна міграція значною мірою визначається відкритими кордонами ЄС, допомогою діаспори, економічними можливостями країн прийому.

У сучасних умовах існує розгалужена система міжнародних організацій (ООН, ЄС), які забезпечують допомогу біженцям. У 1914–1918 рр. така система була відсутня.

Сучасні біженці мають юридично визначений статус і права, тоді як під час Першої світової війни правове регулювання було мінімальним.

У ХХІ ст. важливу роль відіграють цифрові технології, які допомагають координувати переміщення населення та забезпечувати доступ до інформації.

У Першу світову війну переміщення відбувалися переважно в межах імперій, тоді як сучасна міграція має міжнародний характер і охоплює всю Європу.

Отже, порівняльний аналіз показує, що міграційні процеси, спричинені війнами, мають як спільні риси, так і суттєві відмінності. Якщо під час Першої світової війни біженство мало переважно стихійний і слабо регульований характер, то сучасна російсько-українська війна супроводжується більш організованими формами підтримки населення.

Водночас обидва періоди демонструють, що війна є потужним фактором трансформації соціальної структури суспільства та формування нових міграційних моделей. Досвід минулого дозволяє краще зрозуміти сучасні процеси та прогнозувати їхні наслідки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014 – 2023): вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Історія.* 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.

2. Галів М., Ільницький В., Карпенко О. Проблематика геноциду Росії щодо українців в українських засобах масової інформації (2022–2024). *Новітня доба.* 2024. Вип. 12. С. 75–96.

3. Global Report 2024 – Situation overview <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/Ukraine%20GR2024%20Situation%20Summary%20v3.pdf>

4. Ільницький В. Організаційні, нормативні та концептуальні засади політики пам'яті України щодо сучасної російсько-української війни. *Вісь Європи* / [головний редактор Л. Лазурко]. Львів-Дрогоби́ч: Пóсвіт, 2025. Випуск 6. С. 197–214.

5. Monitoring Sytuacji Uchodźców z Ukrainy w Polsce Raport Q1 2024 Styczeń – Marzec. IRC Q1 PM Report PL.pdf

6. 20240214 Inspectorate Report Ukrainian Provision for publication_ukr. file:///C:/Users/User/Downloads/288386_0d5b0245-5b7d-4443-95c9-2144b3fea2c0%20(1).pdf